

Forskning om män i Finland skriven på finska är svår att ta del av genom språkbarriären. Vilka frågor är mest aktuella? Och vilka problem brottas finska män med? Johanna Lammi-Taskula redogör för forskningsläget.

Forskning om män och maskuliniteter i Finland.

Johanna Lammi-Taskula

Finns det mansforskning i Finland? Ja, men den är oftast svårtillgänglig för nordiska eller anglosaxiska läsare på grund av språket. Det mesta är skrivet på finska och handlar om mäns liv i Finland. Mitt syfte här är att ge en bild både av tidigare studier om män som inte kallades för mansforskning och den senaste tidens kritiska mansforskning i Finland. Jag kommer att presentera forskning om män och maskuliniteter i Finland genom att titta närmare på en rad antologier från 1990-talet och början av 2000-talet där olika perspektiv och teman kring män har samlats.

Redan på 1960-talet diskuterades mannens liv och mansrollen i Finland i samband med den jämställdhetspolitiska kampen om kvinnornas position i samhället. En ny genusideologi skapades av unga radikala akademiker som krävde förändringar inte bara av kvinnornas utan också av mansrollen. Bland dessa radikaler fanns forskare som genom sitt

akademiska arbete synliggjorde kvinnors och mäns position i arbetslivet, familjen och politiken i Finland.¹ I början av 1980-talet publicerades flera studier som behandlade män. En stor del av dessa rörde kvalitativa studier kring alkohol, t ex om män och fylla som filmmotiv,² bostadslösa alkoholister,³ och (manlig) krogkultur.⁴ Också förlusten av manlig autonomi i förortsfamiljer,⁵ och i arbetslivet,⁶ analyserades. Dessa studier hade inte någon anknytning till jämställdhetspolitik eller genusteori. Trots att författarna inte identifierade sig som mansforskare (det var ju fråga om allmän sociologisk teori- och metodutveckling), skriver de om t ex den ”manliga naturen” och ”manliga värden” som omhuldas på krogarna:

Förortskrogar i Finland är [...] reservoarer av manliga värden [...] Män förväntas vara tokiga på ett eller annat sätt; detta är en

essentiell betingelse av att vara maskulin [...] att vara tokig i bilar, fånig nog att samla frimärken, att vara idrottsbiten. En mans relation till samhället är förmedlad via hans fru, till vars vård han överlämnar sin självkontroll och på det sättet tillåter sig friheten att fira sin självständighet och sin manliga natur.⁷

Den första utredningen och bibliografin över mansforskning på finska publicerades av delegationen för jämställdhetsärenden år 1986.⁸ I utredningen diskuterades mansforskningens teoretiska grundfrågor, och den innehöll information om studier och annan litteratur som hade med män att göra. Utredningen kritiserar tidigare forskning om män för att koncentrera för mycket på mäns misär och att generaliseringar av deras miserabla liv bara upprätthåller självförakt bland män. Kvinnorörelsens mansideal från olika tider analyseras även och en utmaning för mansforskning formuleras: skall män också kunna granska sitt liv på egna villkor, eller ska de alltid ta hänsyn till kvinnornas villkor och krav på förändring?

I början av 1990-talet publicerades flera antologier kring män vilka explicit var förankrade i feministisk forskning. Bland litteraturvetare och mediaforskare undersökte man te representationer av män och maskulinitet i kultur, media och litteratur.⁹ Begreppet *hegemonisk maskulinitet* väckte intresse också i Finland och ledde till antologin *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan* [Mannen konstrueras, maskuliniteter dekonstrueras] (1994).¹⁰ Den innehåller tolv artiklar av nio manliga och tre kvinnliga forskare och handlar om hegemonisk maskulinitet, våld, sexualitet, vårdarbete, känslor, islam, scouter, film och sport. I inledningen till antologin förhåller sig redaktörerna till den manliga

normen och definierar sin politiska ståndpunkt följande:

Mannen har blivit sedd som en norm i traditionell vetenskap och i västligt tänkande överhuvudtaget, även om denna premiss, som känt, också blivit kritiserad. Vi tror emellertid inte att mannen är en sådan norm, men vill fråga: vad och vem är exkluderad? Varför skiljer det kulturella system som kallas för hegemonisk maskulinitet ut kvinnor och män som getter och får, och vilka konsekvenser har detta [...]

Kritisk forskning om maskuliniteter kan ge en röst till minoritetsgrupper eller till de som har blivit stämplade av den dominerande kulturen och detta kan på sitt sätt finna ut någonting nytt om maktens kärna. På samhällsnivån kan detta leda till förändringar i institutioner och av kulturella förståelser. På individnivån kan det förändra förhållningssätt, öka självförståelse och social förmåga och möjliggöra skapandet av en positiv manlighet.¹¹

I början av 1990-talet insamlades också ett stort material bestående av mäns livshistorier då delegationen för jämställdhetsärenden tillsammans med Finlands Litteratursällskap organiserade en tävling i självbiografi. Tio forskare (av vilka två var kvinnor) analyserade materialet från olika perspektiv och skrev var sin artikel till en antologi om mannens liv, *Miehen elämä* [Mannens liv], som kom ut 1994. De åtta manliga forskarna skrev om uppfostran, sexualitet, arbetslöshet och skam, de två kvinnliga om äktenskap och krig. Även om man genom insamlingen av självbiografier ursprungligen strävade efter mer positiva aspekter i mannens liv förstärkte antologins

bidrag en allmän uppfattning om ett miserabelt liv hos finska män, inte minst på grund av den inledande artikeln av J.P. Roos, som skriver:

Grundberättelsen av en 40-50 årig finsk man [...] går så här: barndom i ett hem där positiva känslor knappt visades; en avlägsen far och en undergiven mor som är besviken på sitt liv; ett blygt men eventuellt aktivt barn [...] som i skolan blir ängslig, isolerad och kanske vild men samtidigt svag i sin självkänsla [...] relationer med kvinnor är svåra och erfarenheterna under militärtjänsten är präglade av orättvisa, meningslöshet och depression [...] diverse arbetsplatser eller yrkesutbildning skaffas utan speciella mål eller mening. Den rätta kvinnan hittas, ofta utan längre överläggning eller sökande, graviditet leder till äktenskap och livet blir arbete, ekonomiserande, knapphet [...] Senare börjar mannen lida av hälsoproblem [...] arbetslöshet och tidig pension. Livet har inte givit honom mycket.¹²

I samma ton skrev också Juha Siltala som 1994 publicerade en av de mest sålda böckerna om män i Finland, *Miehen kunnia. Suomalaisen miehen taistelu häpeää vastaan* [Mannens ära. Den finska mannens kamp mot skam] (1994).¹³ Ett mer optimistiskt perspektiv ger Merja Korhons studie om upplevelser av faderskap bland män i medelåldern (1999).¹⁴ Med utgångspunkt i livshistoriska intervjuer analyserar hon förändringar i faderskap i relation till samhällets köns- och generationssystem, och konkluderar:

Genom att jämföra generationer kan man visa att det har skett många förändringar

speciellt i faderskapet [...] Medan pappor på 1950-talet mestadels var avlägsna från sina barns vardag, har de stora åldersklassernas män mer tydligt förhållit sig till sitt faderskap och i hemmet varit närvarande på andra sätt än bara som försörjare. Till faderskapet hör mera närvaro, omsorg och närhet.

I slutet av 1990-talet publicerades ytterligare fyra antologier: *Miehenkuvia* [Bilder om män] (1996) om unga män i Finland, *Tuppisuinen mies* [Den moltysta mannen] (1998) om kön, språk och kultur; *Homo Fennicus* (1999) om de homosexuella männens liv i Finland, samt *Mies ja muutos* [Mannen och förändringen] (1999).¹⁵ Den sistnämnda innehåller explicit kritisk mansforskning med syfte att analysera män och förändring ur ett förstående men kritiskt maktperspektiv. Antologin innehåller tre delar som behandlar teori, sexualitet och våld. I teoridelen diskuteras mansforskningens relation till mansrörelser, manlighet utifrån psykologi, maskulinitet och nationalitet, samt kroppslighet i forskning om män och idrott. Under rubriken sexualitet handlar bidragen om heteromatrisen i skolan, män och kärlek inom litteratur, faderskap och moderniseringen av arbetarmäns sexualitet. I avsnittet om våld diskuteras sambandet mellan sexualitet och våld, och definitioner av våld och maskulinitet i en krigsfilm. Arto Jokinen skriver i sin inledning om hur kritisk mansforskning behöver skilja sig från kvinnoforskning:

Kritisk mansforskning fortsätter den feministiska traditionen av forskning om män och maskulinitet, förnyar den och producerar förhoppningsvis ny kunskap om sitt forskningsobjekt. Den borde ut-

veckla teoretiska och metodologiska begrepp och ett tänkande som skiljer sig från den feministiska forskningen, kvinnoforskningen och genusforskningen. Även om den kritiska mansforskningen är en del av det feministiska projektet, utgör den ett distinkt område eftersom mäns relation till makt inte är samma som kvinnors. En uppgift för kritisk mansforskning är att producera nya sätt att tala om män. Det är vårt syfte att förändra den rådande maskulturen och genussystemet.¹⁶

År 1999 skrev Jokinen en finskspråkig översikt som presenterar socialvetenskaplig samt litteratur- och konstvetenskaplig forskning om män under 1980- och 90-talen (1999).¹⁷ Samma år publicerade Jeff Hearn och Emmi Lattu en sammanfattning på engelska av forskningsresultat inom fyra områden av mäns liv i Finland: hem och arbete, marginalisering, våld och hälsa (1999).¹⁸

På 2000-talet har det skrivits flera avhandlingar om män och våld,¹⁹ om söner som har dödat sin far,²⁰ och om män, sport och kroppslighet.²¹ Den senaste antologin inom forskningen om män och maskuliniteter är *Yhdestä puusta* [Av en stam] (2003). I den fortsätter diskussionen om kritisk mansforskning, speciellt i relation till populärkultur som mäns magasin, radioprogram, pop- och rockmusik, och film. Antologins tio artiklar som är skrivna av fem män och tre kvinnor handlar om mäns och pojars delkulturer och motkulturer, och om olika sätt att presentera sig som man. I inledningsartikeln skriver Arto Jokinen om maskulinitetsteorier och kommer via personlighetsdrag, normativitet och konfigurationsprocesser fram till diskursiva formationer som erbjuder vissa maskulina subjektpositioner. Definitionen av maskulinitet, som utgör den

teoretiska grunden för antologin, formuleras följande:

I en viss historisk tid och plats kodar, be-tecknar och representerar medlemmar av en viss kultur handlingar, gester, saker och fenomen som maskulina. Ett subjekts maskulinitet består av en performativ repetition av dessa handlingar och gester.²²

Gemensamt för alla texter i Jokinens antologi är ett kritiskt perspektiv på huruvida motstånd och diversitet leder till ett generellt ifrågasättande av manlig makt. Svaret blir nej. Motkulturens maskuliniteter hotar inte den hegemoniska maskuliniteten utan snarare förnyar och förstärker den. Genuskontrakt revideras inte, även om de mer marginella maskuliniteterna till viss del utmanar de maktfulla manligheterna.

Det finns alltså en omfattande och mångsidig forskning om män och maskuliniteter i Finland. Efter flera antologier som belyser olika tematiska områden av mäns liv och tolkning av maskulinitet har diskussionen mot 2000-talet flyttats mer mot teoribildning, vilket utgör ett viktigt område för kommande arbeten. Samtidigt som man fortsätter att diskutera begrepp och metoder saknas det dock fortfarande empiriska analyser av flera teman. I sin utvärdering av mansforskningen i Finland nämner Hearn och Lattu teman som män i maktpositioner, politik, ekonomi och ledarskap samt föreningar, vänskap och stödnätverk.²³ De anser också att relationerna mellan makt och vanmakt är en viktig utmaning för framtida forskning om män. I en liten och utspridd mansforskningsmiljö som Finland är internationella nätverk angelägna för att kunna arbeta vidare med både teoretiska och empiriska utmaningar.

Noter

1. Elina Haavio-Mannila skrev t ex 1968 i *Suomalainen nainen ja mies* [Kvinna och Man i Finland], om män som inte vill förändra den traditionella könsordningen: ”Män håller sig till det traditionella samhällets könssegregering. [...] Män har förändrat sin roll mycket mindre än kvinnor, och en man som tar del i hushållsarbete är ännu en ovanlighet”. I hennes senare analys av arbetsmiljöer och familjeliv på 1980-talet kan man möta män som har autonomi på arbetet och inte behöver stressa så mycket med hushållsarbete, men som ändå inte längre lever i en helt annan verklighet än kvinnor. Samtliga översättningar i denna text är gjorda av artikelförfattaren.
2. Pasi Falk och Pekka Sulkunen: ”Suomalainen humala valkokankaalla - suomalaisen miehen myyttinen fantasia”, *Sosiologia*, vol. 17 1980.
3. Ilkka Taipale: *Asunnottomuus ja alkoholi*, Alkoholitutkimussäätiö, Gummerus 1982.
4. Pertti Alasuutari & Jorma Siltari: *Miehisen vapauden valtakunta. Tutkimus lähiöravintolan tikkakulttuurista*, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos 1983; och Pekka Sulkunen, Pertti Alasuutari, Ritva Nätkin och Merja Kinnunen: *Lähiöravintola*, Otava 1985.
5. Matti Kortteinen: *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*, Otava 1982.
6. Matti Kortteinen: *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*, Hanki ja jää 1992.
7. Pekka Sulkunen, Pertti Alasuutari, Ritva Nätkin och Merja Kinnunen: *The Urban Pub*, Stakes 1997. (Den engelska versionen av Sulkunen m fl 1985.)
8. *Miestä päin - keskustelua miestutkimuksesta*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 1986:7.
9. Pirjo Ahokas, Martti Lahti och Jukka Sihvonen (red.): *Mieheyden tiellä. Maskuliinisuus ja kulttuuri*, Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimusyksikkö 1993; Mikko Lehtonen (red.): *Aatamin puvussa - liaanilla Hemingwaystä Königiin*, Tampereen yliopisto, yleinen kirjallisuustiede 1995; Marianna Laiho och Iiris Ruoho (red.): *Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuussa*, KSL 1996.
10. Tim Carrigan, Bob Connell och John Lee: ”Toward a New Sociology of Masculinity”, *Theory and Society* 1985:14; Jorma Sipilä och Arto Tiihonen (red.): *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*, Vastapaino 1994.
11. Sipilä och Tiihonen (red.) 1994, s. 7–8.
12. J.P. Roos: ”Kuinka hullusti elämä on meitä heiteltyt - suomalaisen miehen kurjan elämän pohdiskelua”, *Miehen elämää*, red. J.P. Roos och Eeva Peltonen, SKS 1994.
13. Juha Siltala: *Miehen kunnia. Suomalaisen miehen taistelu häpeää vastaan*, Otava 1994.
14. Merja Korhonen: *Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuudenkokemukset ja oma vanhemmuus*, Joensuu yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 1999:39.
15. Tommi Hoikkala (red.): *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*, Gaudeamus 1996; Vesa Heikkinen, Harri Mantila och Markku Varis (red.): *Tuppisuinen mies. Kirjoitelmia sukupuolesta, kielestä ja kulttuurista*, SKS 1998; Jukka Lehtonen (red.): *Homo Fennicus. Miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa*, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Naistutkimusraportteja 1999; Arto Jokinen (red.): *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*, Tampere University Press 1999.
16. Arto Jokinen: ”Tuntuu mieheltä”, Jokinen (red.) 1999, s. 8.

17. Arto Jokinen: ”Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus?”, Jokinen (red.) 1999.
18. Jeff Hearn och Emmi Lattu: *EU FPV Thematic Network. The Social Problem and Societal Problematisation of Men and Masculinities*, Finland National Report on Research on Men’s Practices, www.cromenet.org 1999.
19. Arto Jokinen: *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*, Tampere University Press 2000.
20. Hannu Säävälä: *Isänsä surmannut poika - psykiatrinen tutkimus*, Acta Universitatis Ouluensis 2001.
21. Arto Tiihonen: *Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa. Oikeita miehiä - ja urheilijoita?*, LIKES 2002.
22. Arto Jokinen (red.): *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuurissa*, Tampere University Press 2003.
23. Hearn och Lattu 1999.

Summary

During the last two decades, several books and articles on men and masculinities have been published in Finland – mainly in Finnish. The purpose of this article is to make this research known for readers who do not read Finnish. The first wave of books on men in the 1980’s were not related to gender equality, instead these books were mostly qualitative studies on men’s relation to alcohol. The first bibliography on studies on men was published by the Council for Equality in 1986.

During 1990’s, several antologies with a gender perspective on men were published, where the relations of hegemonic masculinity, violence, sexuality, care, emotions, religion and sports were studied. A collection of men’s life histories gave material to several studies, and at the turn of the centu-

ry a critical perspective on men and masculinities became more explicit. Although the legacy of feminist theories is much respected, alternative ways of discussing men and power are also sought. As work with theories, concepts and methods proceeds, new empirical analysis of men’s lives is also needed. Political and economical power as well as friendship and support have been evaluated as important future themes in studies of men and masculinities.

Johanna Lammi-Taskula

Stakes

PL 220

FI 00531 Helsinki

Finland

Johanna.Lammi@stakes.fi